

Siralomház Zsadányban

*Pofonosztó, botránykeltő, nagyvonalú mecénás:
gróf Almássy Tasziló*

A Heves megyei Tarnazsadányban az 1940-es évek elejéig állt egy kúria – helyi megnevezés szerint kastély –, melyről az idősek még 1990 körül is legendákat meséltek: a századelőn a kastélyba gyakran hívták a falubeli muzsikus cigányokat, akik hajnalig húzták az úr nótáját, s néha kendővel kötötték be szemüket, hogy ne lássák az orgiába torkolló mulatságot. Sokan azt is tudni vélték, hogy a kastély falán eredeti Munkácsy Mihály-képek függtek, de arra, hogy hogyan kerültek oda és hová lettek, már senki sem emlékezett.

Titkokat rejtő családi kúria vagy egy nagyvonalú, művészetkedvelő főúr vidéki tanója volt a zsadányi úrilak? Egyáltalán ki volt annak utolsó főura, gróf Almássy Tasziló? Nagyvonalú mecénás, akinek ízlését ma is őrzi Tarnazsadány különös formájú óvodája? Léha életvitelű főúr, akinek nevét mentelmi ügyei és botrányai őrizték meg legjobban? Vagy tehetséges festő, akinek pályája Munkácsy Mihályéval együtt indult? Egy méltatlanul elfeledett, ugyanakkor országos, sőt nemzetközi viszonylatban is jegyzett gróf meglehetősen hiányosan fennmaradt életútjának összeállítására most teszünk kísérletet.

A zsadányi és törökszentmiklósi Almásy család

Az Almásy családról a genealógiai ismertetőik zsadányi és törökszentmiklósi előnévvel emlékeznek meg. A familia eredete homályba vész, bár azt szinte minden családfakutató megjegyzi, hogy „szinte a semmiből tűntek fel és hirtelen lettek naggyá”.¹

Néhány családfakutató meghivatkozva, hogy Szent László idejében Euzenben – aki 1089-ben részt vett a kunok elleni győzelemben – a család alapítója, s nagyon korai őse annak az Almásy Lászlónak, aki 1447-ben Fejér megye képviselője volt a budai ország-

---

¹ Orosz, 1906. 8.

gyűlésen,² de természetesen a Mohács előtti oklevelek hiányos ismeretében biztosat nem mondhatunk.

A ma ismert, szóbeli közlésen alapuló családfa első beazonosítható alakja Almásy János³ a királyi tábla jegyzője, aki Lipót királytól 1677. augusztus 11-én nyert nemeslevelet,⁴ melyet még ugyanebben az évben a megyegyűlésen kihirdettek, és Bársony György egri püspök ellenkezése mellett elfogadtak.⁵ Hogy mi oka volt Bársony ellentmondásának, nem tudni. Az oklevél – miként a családtörténet mondja – inkább címeradománynak látszik, mint nemesítésnek.⁶

Bármi is segítette elő az Almásy család felemelkedését, a XVII. évszázad végén és a XVIII. évszázad elején nagy birtokszerzésbe kezdtek: 1698-ban Bessenyei Zsigmond eladta Cserőházát és Zsadányt Almásy Jánosnak és sógorának, Mihályi Deák Pálnak.⁷ A birtokgyarapítás a következő esztendőben is folytatódott, 1699-ben Darvas János fogacsi és mérai birtokaira nyertek zálogjogot.⁸

Almásy János halála után Deák Judit tovább gyarapította a birtokot. 1713-ban a Tolcsván megyei nemes Vécsey János „*messze volta miatt*” adományozott 6 mérai házhelyet és 6 gyöngyöshalászi „házbéli porciót” az özvegynek. Az egyetlen megszerezhetetlennek tűnő birtok Tarcsa puszta volt, melyre a birtokbejegyzés Majzik Simon tiltakozása miatt nem valósult meg.

Almásy Jánosnak Deák Judittal kötött házasságából három gyermeke született: Ágnes, Apollónia és János. Deák Judit javai fölötti, 1716-ban kelt végrendekezése jól mutatja, hogy alig két évtized alatt milyen tekintélyes vagyont halmozott fel a család. Fiuk, *Almásy II. János* (? – 1765) apja nyomdokaiba lépett: 1728-ban követ, 1732-ben helyhatósági főjegyző, 1744-ben táblai ülnök, 1756-ben nádori jászkun kapitány s királyi főtanácsos volt. Birtokait miskolci házzal, boconádi és mátraverebélyi királyi adománnyal, neje, Borsy Anna révén pedig még tucatnyi más birtokkal is gyarapította,⁹ s nem mellesleg népes családot hagyott hátra halálakor.

Almásy II. Jánosnak Borsy Annával kötött házassága igencsak termékeny volt. Nyolc élő gyermekük – köztük hat fiú – vitte tovább a családfát. Közülük az önálló ágat alapító *Ignác-József* (1726–1804)¹⁰ számunkra a fontos. A hétéves háborúban jeleskedő huszárezredes, a Mária Terézia Rend tulajdonosa 1771. november 8-án grófi rangot nyert.¹¹ Második házasságából előbb ikrei születtek: Illés és Enoch, majd *Kristóf* (1781–

² Nagy, 1857. 19.

³ Almásy János (? – 1704? 1705?) A családalapítónak tartott János hivatali pályafutását Gyöngyösön kezdte mint főjegyző. 1684-ben már a vármegye szolgálatában állt, 1693-tól 1702-ig a vármegye alispánja volt. 1687-ben a vármegye országgyűlési követévé választották. A Rákóczi-szabadságharc kitörésekor a felkelők oldalára állt, az egri blokád idején parancsnoki szerepet vállalt. Valószínű, Gyöngyösön hunyt el. – BÁN Péter, 2011. 326–327.

⁴ Gudenus, 1990. 29.

⁵ Kempelen, 1911. 74.

⁶ B. Gál, 2005. 217.

⁷ Királyi Könyvek, Libri regii, 25. köt. 456–457. 1698.

⁸ Királyi Könyvek, Libri regii, 25. köt. 350–357. 1700.

⁹ Orosz, 1906. 8.

¹⁰ Almásy Ignác Józsefről csupán annyit tudunk, hogy császári királyi tábornok volt. Gudenus, 1990. 34.

¹¹ Orosz, 1906. 10.

1843).¹² Utóbbinak *Ernö-Bódog* (1818–1849)¹³ nevű fiától született *Tasziló* (Zsadány, 1847. április 7. – Hallstatt, 1915. július 2.) nevű unokája lett az utolsó zsadányi Almásy, tanulmányunk főszereplője.

Taszilónak báró Fiáth Annával kötött házasságából csak lányai születtek – Anna, Hildegard és Huberta –, akik férjeik – Wilczek Vilmos, Schaumburg Frigyes és gróf Széchenyi Jenő – családjának biztosították tovább az öröklést. Az utókor Almásy Tasziló egyik kézjegyét épp arról a házasságlevélről ismeri, melyet 1899. május 13-án adott ki arról, hogy beleegyezik lányának, Hildegardnak (Zsadány, 1879. március 11. – Ausburg, 1933. február 1.) Schaumburg Frigyes bécsi lakossal kötendő házasságába.

Tasziló ágát, melyet a genealógusok idősebb grófi ágának neveznek, mindvégig jellemzi a császárhűség s a Habsburg katonai, politikai adminisztrációhoz való kötődés. Bár az Almásyak jelentős politikai szerepet vállaltak Heves vármegye életében,¹⁴ Tasziló ágát nem ez jellemzi, ők inkább Bécs vagy Pozsony környékén teljesítettek szolgálatot. Vagyis mindvégig közel álltak az udvari körökhöz, mely mentalitásukra meghatározó lehetett.

Azt, hogy a zsadányi kastély, melyet Tasziló használt életvitelszerűen utolsóként ebből az ágból, mikor épült, pontosan nem tudható. Az alapokat feltehetően a Zsadányban temetkező, s önálló leszármazási ágát alapító Ignác-József (vagy annak apja, János) építette. A II. József-kori katonai összeírások (1783–1785) már megemlékeznek arról, hogy „az itt lévő templom két udvarházzal együtt szilárd falazatú”,¹⁵ s ezen két udvarház közül minden bizonnyal az egyik már az úgynevezett Almásy-kastély lehetett. Az épület, melyet az alföldön kastélynak neveztek, valójában azonban csak udvarház volt, feltűnő építészeti hasonlóságot mutatott – lekontyolt tetejű barokkos épület, benne két sor toszkán oszlop, csehüveg boltozatok – a boconádi Szeleczy-kastéllyal¹⁶ vagy a szárazbői uradalmi kúriákkal, melyeknek építési ideje a XVIII. század második fele, vagyis a század viszonyai közt meglehetősen magas életkort megélt Ignác-József kora.

¹² Almásy Kristófról szintén kevés adat őrződött meg, császári és királyi kamarás volt. Gudenus, 1990. 34.

¹³ Almásy Ernő Bódog császári, királyi alezredes volt. Gudenus, 1990. 35.

¹⁴ Heves vármegye életében a következő Almásyak játszottak szerepet. Országgyűlési követek: Almásy János: 1687–1688, Almásy Mihály: 1708, 1712–1714, Almásy Ferenc: 1722, Almásy János: 1728–1729, Almásy Ignác: 1790–1791, 1792, Almásy József: 1802, 1805, 1808., Almásy Károly: 1834–1836., Almásy Pál: 1843–1844. Főispáni adminisztrátor: Almásy Pál: királyi kamarás, belső titkos tanácsos: 1787–1790. Főispáni helytartó: Almásy József: tanácsos 1822–1826., Almásy Gedeon: királyi tanácsos 1841–1845. Törvényhatósági teljhatalmú (országos) biztos: ifj. Almásy Pál: 1848, 1849. Alispán: Almásy János: 1693–1696 és 1697–1702., id. Almásy Pál: 1805–1811., Almásy Gedeon: 1837–1841., ifj. Almásy Pál: 1845–1848. Másodalispán: Almásy János: 1692–1693. Almásy József: 1800–1805. Aljegyző: Almásy Ferenc: 1705–1708. Másodaljegyző: Almásy Móríc: 1828–1829. Adószedő pénztárok: Almásy Ferenc 1710–1713 és 1719–1725. Szolgabíró: Almásy János: 1686–1690. Mátrai járás főszolgabíró: Almásy László 1841–1848. Tarnai járás, főszolgabíró: Almásy Sándor 1849. Tarnai járás, alszolgabíró: ifj. Almásy József 1816–1817. Ezek az Almásyak azonban János kivételével másik ágról származtak. Bán, 2001.

¹⁵ Csiffáry–B. Huszár, 1999. 96.

¹⁶ Voit, 1969. 559.

Az elbűvölő világfi

Almásy Tasziló a XIX. század utolsó évtizedében Zsadány község közéletének aktív szereplője, a népnevelés ügyében tett erőfeszítéseit többször is méltatta az akkori képviselő-testület, ám közvetlen környezete botrányaitól volt hangos. A fővárosi művészetkedvelő és -pártoló körök viszont a Párizst és Bécsset is megjárt egyes kezű festőt és sokoldalúan képzett divatos világfit vélték benne felfedezni, aki „sajnos a fővárostól távol, zsadányi birtokán él”.

Ki is volt ez az ellentmondásos művészetkedvelő világfi? Az Almásy Ernő császári és királyi főhadnagy és Ebenberger Matild házasságából 1847. április 7-én született Tasziló a második gyermekként látta meg a napvilágot. Ekkor a házaspárnak már volt egy fia, a két évvel korábban született Kristóf, aki később 24 évesen Egyiptomban halt meg utód nélkül. Egy korabeli újságcikk utal Kristóf halálának körülményeire is: „*miután (...) Egyiptomban egy csónakban, napszúrástól gyötörve, magát meglötte...*”¹⁷ Tasziló csupán két éves volt, mikor apja 1849 májusában Pozsonyban elhunyt. Az özvegy 1858-ban újabb házasságot kötött lovag Ahsbahs Frigyessel.

A fiatal Taszilónak az életéről kevés adat maradt fenn. A művészetek és a rajz terén képességei viszonylag korán megmutatkoztak, hiszen 1864. szeptember 5-én, azaz 17 éves korában családtagjaival együtt a Baradla-barlangnál tett közös kiránduláson a vendégkönyvbe nem az e korban szokásos üdvözlőszöveget írta, hanem egy rajzot kanyarintott. Eme rajz ma is látható Hazslinszky Tamás: A Baradla-barlang 19. századi nevezetes látogatói kötet borítóján.¹⁸

Pozsonyi éveik emlékét őrzi, hogy 1865-ben „Suhr cirkuszában érdekes előadás volt legközelebb. Almásy Tasziló gr. és Almásy Kristóf gr. a cirkusz egyik műlovara iránti szívességből, annak jutalomjátéka alkalmával szintén fölléptek és sok tapsot arattak. Suhr társulatát és dressirozott szamarait az ottani közönség igen kedveli.”¹⁹

A következő évben a két testvér ugyancsak jótékonyági fellépést vállalt a pozsonyi elitben. 1866-ban a csallóközi szűkölködők javára rendeztek zenés estet, ahol Kristóf és Tasziló egy karénekből vett részt.²⁰ Tasziló ekkor 19 éves és igencsak közkedvelt a pozsonyi úri világ műkedvelő köreiben.

Tasziló fiatal éveiről viszonylag keveset tudunk, bár azt szűkösen életrajzi utalásai közt rendszeresen feljegyezték róla: „*fiatal éveiben nagy hajlammal viseltetvén a festészet iránt*”.²¹ A fiatal gróf Munkácsy Mihály mellett tűnt fel a Düsseldorf Művészeti Akadémia hallgatói közt, majd Bécsben és Párizsban is tanulmányozta a festészetet. Annak, hogy ez az ígéretes festői pálya korán véget ér, Kristóf 1869-ben bekövetkezett halála az oka. „*A fiatal gróf a művészi pályán szándékozott magát kiképezni és szorgalmasan is tanult, de miután bátyja (...) meglötte, haza kellett jönnie a családi vagyonok átvételére.*”²²

¹⁷ Fővárosi Lapok, 1870. július.

¹⁸ Hazslinszky, 2004. 22.

¹⁹ Fővárosi Lapok, 1865. július.

²⁰ Vasárnapi Újság, 1866. 13. szám, melléklet.

²¹ MTA Művészettörténeti Kutatóintézet, adattár

²² Fővárosi Lapok, 1870. július.

Társadalmi kapcsolatait jól jellemzi, hogy neve a következő időszakban gyakran tűnik fel a főnemesség kedvelt szórakozásain, rókavadászatokon, nyaralásokon. 1873-ban közvetlenül a császár környezetében bukkan fel. „Király Ő Felsege tegnapelőtt részt vett a rókavadászatban, mely a legszebbek egyike volt. Harminchét lovas állt ki (...) »Ez volt a legszebb vadászat, melyet valaha láttam« – mondá a király. Nyargalás közben Rohonczy Gedeon, gr. Batthyány Elemér és gr. Almásky Tasziló elbuktak, de nem esett bajuk.”²³

A divatos világi 27 évesen, 1874 januárjában „jegyet váltott Fiáth Anna bárónővel, a veszprémi főispán bájos leányával”.²⁴ A házasságot még ez év április 7-én megkötötték a Veszprém megyei Aka községben.²⁵ A házaspárnak öt éven belül három lánya született: Anna Vilma (Zsadány, 1875. április 15. – Hallstatt, 1967. március 11.), Hildegard Matild (Zsadány, 1879. március 11. – Ausburg, 1933. február 1.)²⁶ és Huberta Ágnes (Graz, 1880. május 19. – Budapest, 1946. február 15.)²⁷ Vagyis Tasziló és neje ebben az időben életvitelszerűen a zsadányi családi kúriában éltek.

Az 1880-as években viszont egyre többet tartózkodhattak a fővárosban. Állandó lakást nem tartottak fenn, az országgyűlés főrendházának tagjairól vezetett név- és címlista szerint ilyenkor a Deák Ferenc úti Angol királynő szállodában tartózkodtak, hivatalos lakcímnek (Tarna)Zsadányt nevezték meg, az utolsó postaállomás viszont (Tarna)Méra volt.

A XIX. század végének ismert és népszerű írója, műkritikusa, Justh Zsigmond²⁸ ismerte a művészetkedvelő gróft, sőt figyelmét annyira felkeltette, hogy naplójában többször is megemlékezik róla. Fontosnak tartotta részletesen leírni azt a májusi vasárnapot,²⁹ amikor megismerte Almásky Taszilót: „Kimegyek a lóversenyre, nyugtatni a kritikához nem szokott asszonyok kedélyeit. Egy páran izgatottak, kivált Pallavicin és férje, Edi. A verseny unalmas, roppant sokan. Ki nem állhatom a versenyeket, az embert minden oldalról lökdösik, lejárák a tyúkszemeit, hallgatják, mit beszél, minden mozog és nyugtalan, mindenki lármázik és szalad, sehol egy nyugodt pont, senkivel egy nyugodalmas konverzáció. Visszaérve a gyepre Almásky Taszilóval ismerkedek meg, kiről már Párizsban igen sokat hallottam. Amatőr festő, de igen tehetséges, ki azért nem lett művész, amiért Révay

²³ Fővárosi Lapok, 1873. november.

²⁴ Fővárosi Lapok, 1874. január.

²⁵ Gudenus, 1990. 35.

²⁶ Almásky Hildegard első férje, Schaumburg Frigyes Ágost helvét hitvallású bajor királyi főhadnagy volt, a menyasszony pedig római katolikus. A házasságot Bécsben kötötték, a kihirdetés a bécsi evangélikus helvét hitvallású plébánia egyházában történt. Vagyis Tasziló lánya új hitet választott. Hildegard 1922-ben Münchenben elvált, s a következő esztendőben összeházasodott Jónás Zénó császári és királyi lovaskapitánnyal. Egy éven belül Tasziló legidősebb lánya is férjhez ment, Anna 1900. február 26-án kötött házasságot Budapesten gróf Wilczek Henrik Vimossal. A legfiatalabb Almásky lány, Huberta Budapesten 1903 áprilisában lépett frigyre gróf Széchenyi Jenővel.

²⁷ Gudenus, 1990. 36.

²⁸ Justh Zsigmond (1863–1894) író, Budapesten kezdte, és külföldi főiskolákon, Kielben, Zürichben, Párizsban folytatta és fejezte be tanulmányait. Jelentékeny talentuma Párizs nagyvilági légkörében, a francia szépirodalmi áramlatok közvetlen hatása alatt fejlődött. Kiterjedt baráti összeköttetései voltak a francia politikai, társadalmi, irodalmi és művészeti világ kitűnőségeivel. Négy telet töltött Párizsban, hol a szalonok kedvelt látogatója volt, s szenttornyai kastélyában gyakran látta ő is vendégül a hazai és külföldi szellemi élet számos nevezetes alakját.

²⁹ A napló 1888-ban íródott, tehát Tasziló ekkor 41 éves volt.

*Simi, Bánffy Gyurka, Teleki Bella és mások. Magas, igen finom profilú, vagy negyvenhárom éves férfi, erős, izmos test, igen sportsman külső. Csak a szemeiből érzik, hogy látja a külvilágot. Igen örülök én s örül ő, hogy végre utunk összetalálkozott, már sokat hallottunk egymásról. Azt mondja, Eszterházy Nikivel és Festetich Taszilóval a mi pesti műpártoló egyesületünkhöz hasonlót akart Bécsben alapítani, de ott nem sikerült. Beszél Párizsról, ő nem szereti, de nem a művész, hanem a telivér arisztokrata beszél belőle, amikor azt mondja, a köztársaság világnézeteit, formáit nem bírta ott ki.*³⁰

Másnap a népes társaságba meghívták Taszilót is. Jelleme és személyisége továbbra is érdekelte Justhot, hiszen következő naplóbejegyzésében is megemlékezik a grófról: „*Este tea nálam. Almássy Tasziló, Gozdu, Szmrecsányi Miklós, Batthyány Géza, Zay Imre és Mednyánszky hivatalosak. Tasziló igen érdekesen beszél párizsi, müncheni élményeiről. Majd zenére tér át a társalgás, ahhoz is ért. Úgy látszik, zongorázik. Kár, hogy nem lakik Pesten, mindenképp előnyös lenne a társaságra, ha itt maradna állandóan.*”³¹

A két naplótöredék is rávilágít arra, hogy Tasziló mind műveltségben, mind küllemben megfelelt a XIX. század végi társasági elvárásoknak, személyét ezért szívesen fogadták a műkedvelő arisztokrata értelmiségi körök. „A telivér arisztokrata” viszont nagyon is ragaszkodott főúri kiváltságaihoz és világrendjéhez, amiért nem szívelte a Párizsban egyre erőteljesebben jelenlévő köztársasági eszméket.

A Justh Zsigmonddal való ismeretség a későbbiekben is megmaradt, erre utal az a Czóbel Minkának³² 1893-ban írt levél, melyben az akkor már tartósan a zsadányi birtokán élő gróf felől érdeklődik: „*Hogy találta Almásy Taszilót? Népiesebb lett azóta?*”³³

A századfordulót megelőző évtizedeket leginkább mentelmi ügyei jellemzik, míg a századforduló utáni éveket zsadányi közszereplései. Ezekkel önálló fejezetben foglalkozunk. Azt viszont itt még érdemes megjegyezni, hogy a gróf 1909-ig aktívan gyakorolta a zsadányi képviselő-testületben virilis jogait. Ez volt az az év, amikor úgy döntött, elköltözik a családi birtokról, sőt az országból is. „*1909. március 26-án a képviselő-testületi ülésen Fodor István képviselő indítványozta, hogy miután gr. Almásy Tasziló úr a községből illetve Magyarország területéről is végleg el fog költözni, tekintve, hogy a községgel oly sok jót tett hogy azokat meghálálni alig lehet, ezért adjon a képviselő-testület örökös díszpolgári címet méltóságos gróf Almásy Tasziló úrnak.*”³⁴ A testületi tagok egyhangúan úgy határoztak, hogy „*Gróf Almásy Tasziló elévülhetetlen és fel nem sorolható érdemeinek elismeréséért örökös díszpolgárnak ezennel megválasztja, s utasítja az előljáróságot, hogy ezen határozatot gr. Almásy Tasziló úrhoz eljuttassa.*”³⁵

Tasziló az elismerést, melyet soha addig még nem adományozott a testület, március 29-én kapta meg, s azonnal válaszolt: „*A Tisztelt Képviselőtestület mai becses levelét és megtisztelő Határozatát nagy örömmel és őszinte köszönettel vettem. Kérem az abban kifejezett jóindulatot irányomban folytatólag gróf Almásy Dénes úr ő méltóságára egész bizalommal átruházni szíveskedjenek – ez legnagyobb örömömmre szolgálna. Isten áldását*

³⁰ Halász, 1941. 369.

³¹ Halász, 1941. 370.

³² Czóbel Minka (1855–1947): magyar szimbolista költőnő.

³³ Halász, 1941. 424.

³⁴ MNL HML V-283.

³⁵ MNL HML V-283.

Zsadányra szívem mélyéből mindig óhajtom és kérem.” Tasziló ezzel az elegáns levéllel búcsúzott a falutól. Az okokat pontosan nem tudni, ám az előljárásság jóindulatába ajánlotta Dénest, a zsadányi uradalom tulajdonosát, így feltételezhető, hogy megüresedett kastélya továbbra is részét képezte Almásy Dénes vagyonának, ám ekkortól fogva már nem használta senki.³⁶

A társasági életet taglaló korabeli pletykarovatok hasábjain 1914-ben, egy évvel halála előtt még feltűnik Tasziló. *„Lovránából jelentik, hogy Almássy Tasziló gróf és felesége, Wilcsek Vilmos gróf és felesége, Chotek Rudolf gróf és felesége, (...) Justh főispán és felesége odaérkeztek és az Odor-féle Excelsior-szállóban szálltak meg.”*³⁷ *Vagyis háborús feszültség ide vagy oda, az idősödő gróf Osztrák Riviérán való felbukkanása még mindig hírértékűnek számított.*

A zsadányi gróf élete végéig megőrizte társadalmi kapcsolatait a Monarchia főnemességével, gyakorolva annak szokásrendszerét, mentalitását. Halála 1915. július 2-án Hallstattban következett be, ahol legidősebb lánya, Anna élt. Két nappal később temették el az obertraun-i temetőben. Tasziló halálakor – ahogy a Magyar Közönyből kiderül – még budapesti magánzó volt, aki végrendeletet nem hagyott hátra, tehát feltételezhetően halála váratlanul következett be. Hátrahagyott vagyonáról a következőt tudni: *„A Magyar földhitelintézetnél letétben levő 659,800 korona értékű Magyar földhitelintézeti 4%-os záloglevél, 22,000 korona értékű ugyanolyan 4%-os záloglevél, 374,200 korona értékű 4%-os Magyar korona járadékkötvény, 1914. évi 6%-os 5000 koronás szabad hadikölcsönkötvény, végül 5000 koronás 1915. évi 6%-os szabad m. hadi kölcsönkötvény.”*³⁸ Örököse özvegye és három férjnél lévő lánya volt.

Tasziló, Munkácsy Mihály pályatársa

Azon kevés forrásban, mely Almásy Taszilóhoz köthető, szinte minden esetben megemlékeznek arról, hogy pályája Munkácsy Mihályéval együtt indult, s a Düsseldorf-i Művészeti Akadémián pályatársa volt a későbbi magyar ikonnak. Mindezek ellenére a zsadányi gróf munkái ritkán kerültek aukciókra és a galériák falaira. A Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutatóintézetének adattárában csak a festményeire való rövid utalások maradtak meg. Innen tudható, hogy 1900-ban *Szent Péter* életnagyságú képét ajándékozta a budapesti Angolkisasszonyok intézetének, illetve az *Alföldi sár* és a *Téli alkony* az Ernst Galéria aukcióján is feltűnt.

³⁶ Az Almásy-kastély további sorsa nem követhető nyomon, ugyanis a Hevesen őrzött telekkönyvi letétek a Hevesi Járásbíróság iratanyagával együtt megsemmisültek. (Juhász Katalin közlése.) Almásy Dénes után Kálmán nevű fia birtokolta a zsadányi földeket. Szóbeli közlésből tudjuk, hogy a kastélyt az 1940–41-es esztendőben bontották el. Dénes 1940-ben hunyt el Kétegyházán, fia, Kálmán később Londonban élt, így feltételezhető, hogy a lakatlanul maradt, majd gazdátlan épület olyan rossz állapotba került, hogy bontásra ítélték.

³⁷ Budapesti Hírlap, 1914. március 5.

³⁸ Budapesti Közlöny, 1916. április 18.

A Munkácsyval való barátsága az 1870-es években meglehetősen nagy hír volt a sajtóban. „Munkácsy Mihálynak négy kis tanulmányfője volt letéve Ligeti Antalnál, a melyeket ő a világhírűvé lett »Siralomház« című életképéhez készített. Többen látták ez eredeti magyar népeleti jellemfejeket, s óhajtották volna megvenni. Munkácsy azonban nem akarta áruba bocsátani, mígnem egy oly ismerőse kérte, kitől azt nem tagadhatá meg. A Zsadányban lakó fiatal Almássy Tasziló gróf vette meg e négy kis darabkát – ezer forinton. E fiatal gróf műértő, ki maga is fest, s Düsseldorfban személyes ismeretségbe lépett Munkácsyval. Ő érti a képek becsét, eme nagy árt tehát nem egy nagylelkű műpártoló, hanem egy alapos műismerő adá meg ama tanulmány-vázlatokért, melyekért a mi műkereskedéseinkben negyven forintot sem igen mertek volna kérni. A fiatal gróf – mint tudjuk – a művészi pályán szándékozott magát kiképezni és szorgalmasan is tanult, de miután bátyja – mint a lapok egy időben írták – Egyiptomban egy csónakban, napszúrástól gyötörve, magát megöltte, haza kellett jönie a családi vagyonok átvételére. Ami Munkácsyt illeti: őt jelenleg Pesten tartja a háború, s miután Düsseldorfba nem mehet ki, a béke beálltáig Pesten nyit műtermet, s néhány kisebb megbízásnak szándékozik megfelelni.”³⁹ Tehát a zsadányi úri lakban valóban függtek egy ideig Munkácsy-rajzok, mégpedig a híres Siralomházhoz készült vázlatok. A rajzok vagy azok egy része két évtized múlva, 1888-ban kiállításon is látható volt. „A király ő felsége, mint említettük, magánlakosztályaiból néhány rendkívül becses remekművet engedett át a kiállítás számára. (...) Nagy érdeket fognak keltetni Munkácsy Mihály színvázlatai a »Siralomház«-hoz, melyeket gróf Almássy Tasziló küld Zsadányból, s melyekért Párisból néhány évvel ezelőtt 100,000 frankot ajánlottak, de a gróf inkább a becses vázlatokat tartotta meg.”⁴⁰ A budapesti kiállításra a főnemesség jelentős része (gróf Apponyi Sándor, gróf Károlyi Tibor)⁴¹ is küldött képet, tehát okunk van feltételezni, hogy a zsadányi gróf sem akart lemaradni az ország művészeti életét támogató reprezentatív főnemesi listáról. Ennek oka pedig ismételtelen neveltetésében és az általa képviselt életmódban keresendő.

A Siralomház vázolatainak megvásárlását követően egyébként Tasziló megrendelést is adott a művésznek: „Munkácsy Mihály, ki folyvást Hamletként haboz a »menni vagy nem menni« nehéz kérdése közt, jelenleg új életképen dolgozik, melyet egy bécsi bankár rendelt meg. Tárgya: a mulatságból pityókosan hazatért házigazda; hálás tárgy a humor kifejtésére. Egy pár arcképet is fog készíteni, többi közt gr. Almássy Tasziló számára Egyiptomban elhunyt fivére arcképét. Miután azonban a porosz győzelmek folytán a Düsseldorfba vezető út is megnyílt, valószínű, hogy e műveket ott fogja bevégezni, miután rendes tartózkodási helye még hosszabb ideig e rajnaparti művésztelep leend.”⁴² Nincs okunk feltételezni, hogy Almásy Kristóf portréja nem készült el, ám az nem szerepel a most ismert hazai és nemzetközi galériák anyagában.

Ezek a korabeli sajtó számára is szenzációnak számító vásárlások csupán a Siralomházhoz készült vázlatokat említik. A Munkácsy-kislexikon⁴³ azonban szükséztlenül em-

³⁹ Fővárosi Lapok, 1870. július.

⁴⁰ Fővárosi Lapok, 1888. február.

⁴¹ Gróf Apponyi Sándor (1844–1925) műgyűjtő, bibliográfus, diplomata. Gróf Károlyi Tibor (1843–1904) politikus, országgyűlési képviselő.

⁴² Fővárosi Lapok 1870. augusztus.

⁴³ www.kislexikon.hu/munkacsy.html – utolsó megnyitás: 2017. február 28.

lítést tesz arról, hogy az *Ébredező suszterinas* vázlata is Almásy Tazsiló tulajdona volt. Utóbbi 1866-ban készült. Tehát a zsadányi gróf ebben az időben tudatosan gyűjtötte Munkácsy vázslatait, akit akkor még évtizedek választottak el pályája csúcsától.

A műkedvelő gróf ezekben az évtizedekben maga is festett. Egyik munkája a szegedi nagy árvíz károsultjainak megsegítésére rendezett tárlaton jelent meg 1879-ben. „A műcsarnok mostani kiállítása e hó végéig lesz nyitva s új képtárlatot már csak ősszel rendeznek. A gr. Almásy Tazsiló »Vadászjelenet« című képe, visszaérkezvén Bécsből, ahol a szegediek javára kiállítva volt, most ismét a műcsarnokban van. E képet az említett jó célra sorsolják ki s Bécsben harmadfél-száz darab ötforintos sorsjegyet vettek meg rá s már csak kevés kapható belőle a képzőművészeti társulat titkári hivatalában.”⁴⁴ Vagyis ekkor már tetten érhető a mecenatúrára való hajlam és szándék Tazsiló jellemében.

A XIX. század utolsó – Tazsiló számára meglehetősen sok vihart hozó, de a nemes cselekedeteket sem nélkülöző – évtizede után az új évszázadban a gróf figyelme talán a művészetek felé fordult. A XX. század első évei szakmai sikert is hoztak Tazsilónak. Münchenben 1905-ben Heinemann műkereskedő – aki még egy fényes berendezésű emelettel gazdagította helységeit – kisebb érdeklődésre számot tartó kiállításoknak is helyet adott. Egy szolid megjelenésű holland művészársaság bemutatkozásakor „egy magyar elég sokoldalú dilettáns, Almásy Tazsiló gróf is itt lépett nyilvánosság elé”,⁴⁵ ám sajnos ettől többet a műkritikus nem jegyzett fel róla.

Két festmény, az 1904-ben készült *Hazafelé* című 99 × 151-es méretű olajképet és az 1906-ban készült *Őszi est* című 81 × 151-es alkotást pedig ő maga ajándékozta a Nemzeti Galériának. A két olajkép ma is a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményének része, az *Őszi est* tartós letétben a Földművelésügyi Minisztériumban látható. A két alkotásról részletes leírás is olvasható. A *Hazafelé* című alkotás „Heves megyei síkvidék, előtérben deszkát szállító három fogató parasztkocsi vágat balfelé, melyet porfelhő vesz körül és két csikó követ. Szembefordultan ülő kocsisa ki lábait összehúzza előregörnyedten alszik. Öltözete pörge nemezkalap, bő ujjú ing, gatyá és magasszárú csizma. Az égbolt felhőzött, jelzése alul T. Almásy 1904.” A kép értékét 2000 koronában jelölték meg, és 1906. október 21-én került a Nemzeti Galéria tulajdonába. A másik odaajándékozott alkotása az *Őszi est*, mely „Alkonyi megvilágítású és folyótól szelt vidéken szemlélhető, ahol balról lombos bükkerdő terül el, legelöl hét vén fehér bükkfával, amelynek levelei rozsdásodni kezdenek, és amelyek a Starnbergi tó Stöcking felé eső mocsaras kiágazásának vizében tükröződnek vissza. Az égbolton kóválygó felhőzet, a nyugvó nap sugarai festették pirosra.” A festmény értékét 1000 koronában jelölték meg. Az ajándékozásról a Budapesti Hírlap is beszámolt. „A most érkezett képek már nem oszthatók be a modern képtár most megnyíló részébe, mivel ez teljesen készen van. Közlebb azonban a modern képtárnak más helyiségei kerülnek berendezés alá és a gróf ajándékát ezekben fogják elhelyezni.”⁴⁶

⁴⁴ Fővárosi Lapok 1879. május.

⁴⁵ Művészet folyóirat 1905. 2. szám. 8. Olgyay Viktor írása.

⁴⁶ Budapesti Hírlap, 1906. november 22.

Az MTA adattára⁴⁷ még két festményéről szól, az 1907-ben készült *Mocsaras erdő széle* és az ugyancsak ebben az évben született *Várom* címűről. Almásy Tasziló művészi pályafutásáról, képeinek sorsáról további ismeretekkel sajnos nem rendelkezünk.

Az ajándékozások ténye és a festmények jótékony célokra történő felajánlása azt mutatja, hogy a zsadányi gróf nem tartott igényt azon esetleges összegekre, mely a dualizmus korában egyre népszerűbb hazai aukcióin, csoportos kiállításain jövedelemhez juttatta volna. A rang és a származás kötelezte őt: műkedvelő maradt, tehetségét nemes célok támogatására fordította, ám távol maradt attól a művészi körtől, akik megélhetést reméltek volna alkotásaik értékesítéséből.

Mentelmi ügyek, parlamenti botrányok

A XIX. század utolsó évtizedei Tasziló életében viszonylag jól nyomon követhetők. Két fontos momentum érdemel említést: főrendiházi tagsága, mellyel nem élt, nem látogatta a parlamenti üléseket, és felszólalásai sem voltak, ellenben bőségesen maradtak utána mentelmi ügyek. A másik figyelemre méltó tény zsadányi „közszerelvényei” őrzik: a képviselő-testületi jegyzőkönyvek a népoktatás elkötelezettjeként emlegetik őt.

Nézzük Almásy Tasziló politikai pályafutását! A Magyar Országgyűlési Almanach 1892–1897 közti számában a zsadányi gróffal mint a főrendi ház tagjával találkozhatunk. Születési adatain kívül szólnak még a „festészet iránt megmutatkozó nagy hajlamáról”, valamint a düsseldorfi akadémián Munkácsyval együtt töltött éveiről, párizsi és bécsi tanulmányairól, s arról, hogy beutazta Európát, valamint az akkoriban oly divatos Keletet. „1874-ben vette nőül Fiáth Anna bárónőt, Fiáth Ferencz volt veszprémi főispán lányát” – ám közeleti szerepléséről az Almanach nem ír, hiszen „zsadányi kastélyában a művészeteknek és a gazdálkodásnak él”. A Főrendiház Évkönyvének 1900-as kiadása az addigi szűkös életrajzi adatokat mindössze annyival egészítette ki, hogy fővárosi tartózkodása alatt az „Angol Királynő szállodában lakik”.⁴⁸

Politikai pályafutást említettünk, holott a szó klasszikus értelmében felszólalások és az üléseken való részvétel hiányában erről nem beszélhetünk, inkább csak a mentelmi bizottsághoz bekerült, vele foglalkozó járásbírósi iratok lehetnek számunkra érdekesek, melyek Tasziló másik – talán kevésbé vonzó – arcát vetítik elénk: öt mentelmi ügye is volt egy évtized alatt.

Az első eset, melynek kivizsgálásához a mentelmi jog felfüggesztését kérték, 1887-ben történt. „Czeizler Soma egri lakos által könnyű testi- és becsületsértés miatt feljelentést tettett” a hevesi királyi járásbírószágon, ezért a büntető járásbírószág a mentelmi bizottsághoz fordult, kérve a gróf mentelmi jogának felfüggesztését. A bizottság azonban az 1888. január 23-i ülésén úgy foglalt állást, hogy a „megkereső járásbírószág kérelmének

⁴⁷ MTA Művészettörténeti Kutatóintézet, adattár.

⁴⁸ Országgyűlési almanach 1906–1910. A főrendiház és a képviselőház tagjainak életrajzi adatai. Budapest, 1906.

hely nem adatván, a mentelmi jog fel ne függesztessék”. A bizottsági tagok közül Vajkay Károly vélekedése szerint „annyi a felolvasott iratokból kitűnik, hogy gr. Almássy büntethető cselekménnyel van vádolva és annak megítélése, vajjon a panasz helyes-e vagy sem, a bíró jogköréhez tartozik”, ezért „kiadatása elhatározassék”, míg gróf Zichy Nándor szerint „a főrendi ház mindenkor fenntartotta magának a jogot, hogy egész általánosságban megvizsgálja, vajjon oly nyomatékú és érdemű-e azon tárgy, melyért a mentelmi jog felfüggesztése kéretik, (...) de olyan kisszerűnek és és appretiation szerint olyan természetűnek látom a vádat (...) hogy gróf Almássy Tassiló mentelmi jogát ne függeszse fel”.⁴⁹ A többség ezúttal Tasziló mellé állt, így a felállással történt szavazás eredményeként a mentelmi jog felfüggesztésének hiányában Czeizler Soma sérelméből nem lett bírósági per.

Az ügy kirobbantó oka egyébként egy botütés volt, melyet a kor erkölcsi viszonyai miatt a gróf magánpassziójának minősített a felsőházi többség. A sajtó színesebb és érzékletesebb képet rajzolt a mentelmi eljárás lefolytatásáról, mint a jegyzőkönyv. *„Gróf Almássy Tasziló nemrég Hevesben valakinek egy sétapálcával több ízben megérintette a vállait, ahogy a bírósági stílus kifejezi azon cselekményt, melyet a gróf véghez vitt. A megérintett vállai sajogtak. És bosszúért sajogtak. A vállak tehát megjelentek a járásbírónál és gyógyírt követeltek a többszöri érintések nyomaira. Almássy Tasziló gróf azonban főrendiházi tag. És miután az, ennél fogva a gróf úr botja a mentelmi jog védelme alatt áll. (...) Mindössze két-három szótöbbséggel fogadták el a mentelmi bizottság javaslatát, megtagadva a kiadatását.”*⁵⁰

A hevesi királyi járásbíróóság 1893. április 15-én ismét a mentelmi bizottsághoz fordult, ezúttal *„iffjú Fodor István zsadányi lakos tanítónak gróf Almássy Tasziló zsadányi lakos főrendiházi tag ellen, becsületsértés vétsége miatt, múlt év november hó 7-én beadott panaszja miatt”*. A bizottság azonban ezúttal határozni nem tudott, mivel *„a tanúk kihallgatva nem lévén”* hosszas vita után úgy foglaltak állást, hogy a gróf *„mentelmi jogának felfüggesztése érdemében ezúttal határozatot nem hoz”*.⁵¹ A korabeli sajtó természetesen ezúttal is élcelődött az eseten: *„No pedig, ha ilyen ez a főrendi immunitás, akkor a főrendiházi urak becsületsértéseinek megtorlása az ököljogra marad.”*⁵²

A következő év december 13-án a gyöngyösi járás főszolgabírája kérte Tasziló mentelmi jogának felfüggesztését, mivel *„ellene Goies Endre detki vadászatijog-bérlő által vadászati kihágás miatt feljelentés tétetett”*. A mentelmi bizottság 1895. január 26-án ismét kénytelen volt tehát a zsadányi gróf ügyével foglalkozni, de mert *„a felterjesztett ügyiratokból a bizottság arról győződött meg, hogy oly mozzanat, mely a mentelmi jogból folyó védelmet igazolttá tenné, nem fordul elő, azt a tiszteletteljes javaslatot terjeszti a nagyméltóságú főrendiház elé, méltóztassék jelen esetben feljelentett gróf mentelmi jogát felfüggeszteni”*.⁵³ Vagyis a vadászati kihágására vonatkozó panaszt ezúttal kivizsgálhatták.

Az 1897-es esztendőben több munkát is adott Tasziló a hevesi királyi járásbíróóságnak. A gróft egy napon ketten is feljelentették becsületsértés vétsége miatt: Varjú János zsadányi lakos, gazdasági cseléd és Berta Pál zsadányi lakos, gazdasági cseléd. A bíróság

⁴⁹ Főrendházi Napló, 1887. I. kötet, III. ülés.

⁵⁰ Pesti Hírlap, 1888. január 28.

⁵¹ Főrendházi Napló, 1893. XXVII. ülés.

⁵² Budapesti Hírlap, 1893. május 9.

⁵³ Főrendházi Irományok, 1892. V. kötet, LXXIV. ülés

mindkét panaszos beadványának helyt adva december 7-én fordult a bizottsághoz Tasziló mentelmi jogának felfüggesztését kérve, mely bizottság ezúttal nagyobb vita nélkül december 16-án felfüggesztette a mentelmi jogot.⁵⁴ Ezúttal tehát megnyílt a lehetőség a két gazdasági cseléd vélt vagy valós becsületsértési ügyének tárgyalására. A hevesi királyi járásbíróóság iratanyagai azonban nem maradtak fent, így sajnos részletek már nem tudhatók meg a minden bizonnyal izgalmas és Tasziló jellemére is fényt derítő ügyről.

Tasziló utolsó, a mentelmi bizottság elé kerülő ügye egy 1899-es „mezőrendőrségi kihágás” volt. A hevesi járási szolgabíró augusztus 1-jén beadott felterjesztése alapján azonban a bizottsági tagok szerint „miután ezen kihágás megtorlása pénzbüntetési esetleges kiszabása által intéztetik el, s ez által nevezett főrendiházi tag törvényhozói teendői teljesítésében nem gátoltatik (...) s nem oly büntetendő cselekményről van szó, mely a mentelmi jog felfüggesztését szükségessé tenné, a mentelmi jog felfüggesztését nem javasolja” – vagyis a zsadányi gróf ezúttal szintén mentesült a felelősségre vonás alól.⁵⁵

A bizottság csupán három esetben függesztette fel Tasziló mentelmi jogát. A két gazdasági cseléd által indított becsületsértési ügyről – már amennyiben valóban per is lett belőle – a hevesi járásbíróóság iratainak megsemmisülése okán több részlet nem fedhető fel. A vadászati kihágás pedig ezen időszakban nem ment ritkaság számba, ezért különösebben érdeklődésre sem számíthatott.

Almásy Tasziló 1908-ig maradt a főrendi ház tagja, amikor „vagyonai képesítése megszűnte okából a főrendek jegyzékéből törli”⁵⁶ azzal a kitételrel, hogy tagsági jogát jelen ülés végéig még gyakorolhatja. Tasziló vagyonai helyzete egyébként már a múlt század végén is igencsak ingatag volt. A Heves megyei Zsadányban 115 kat. hold földet birtokolt, melyből csak 21 kat. hold volt szántó, a birtokot nem gépesítette, és csak két állandó cselédet foglalkoztatott.⁵⁷ Szeghalmon Koos Mihály földművessel együtt bírt 111 kat. holdat, melyen a társtulajdonos gazdálkodott. Ezt a gazdaságot sem gépesítették, az állandó cselédek száma itt is kettő volt.⁵⁸ Vagyis Almásy Tasziló földjeinek nagysága a kisbirtok alsó kategóriájába tartozott, mely aligha volt elég életszínvonal fenntartásához, főként ha figyelembe vesszük a gépesítettség teljes hiányát. Nem ismerjük felesége, báró Fiáth Anna hozományának nagyságát, de minden bizonnyal ez utóbbi jelentékeny szerepet játszhatott a család napi életvitelében.

Bár a századforduló időszakát izgalmas politikai viták jelzik, a zsadányi gróf után csak mentelmi ügyei maradtak hátra. Mai szóhasználattal élve mondhatnánk, a gróf emberileg nem lehetett könnyű eset. Az igazsághoz talán közelebb járunk akkor, ha azt mondjuk, egy konzervatív, régi vágású vidéki földbirtokossal állunk szemben, aki bár bejárta a világot, megismerkedett a francia köztársasági eszmékkal, mentalitásában mégis megmaradt egyfajta középkori hűbérúrnak, aki ha kell, pofonokat osztogat, vagy fittyet hány a vadászati jogra. Mert egy főrendiházi tag esetében az előjog az előjog, még akkor

⁵⁴ Főrendi Napló, I. kötet, XIX. ülés

⁵⁵ Főrendház irományai, XV. kötet 54. ülés

⁵⁶ Főrendházi Napló, 1908. III. kötet. – A főrendi ház 1885. évi reformja a főnemesek felsőházi tagságát bizonyos cenzushoz kötötte. Almásy Tasziló vagyona, adóbefizetésének nagysága eddigre már olyan mértékben lecsökkenhetett, hogy ennek következtében felsőházi tagsága is megszűnt.

⁵⁷ Gazdaczímár, 1897. 198.

⁵⁸ Gazdaczímár, 1897. 332.

is, ha közben a körülötte lévő világ egyre erőteljesebben polgárosodik, és bizony a tanítók és gazdasági cselédek már nem hagyják megtorlatlanul a fizikai erőszakot.

A zsadányi népoktatás támogatója

A XIX. század végén Tasziló érdeklődése a helyi (zsadányi) oktatásügy felé fordult, mely közül a népnevelésben rejlő lehetőségek ragadták meg leginkább. Jellemében talán itt tükröződik vissza legjobban utazásainak, világtúrájának kedvező hatása, mert bár a köz-társasági eszméktől irtózott, a népnevelésben mégis lehetőségeket látott.

A tarnazsadányi községi jegyzőkönyvek többször is megemlékeznek a falu földesuráról: „Párizsban és Bécsben tanuló, Európát beutazó Tasziló hazatért zsadányi birtokára, ahol a művészeteknek és a gazdálkodásnak élt”, s figyelmét a helyi közügyek felé fordította. Elsősorban a népnevelés ügye keltette fel tettvágyát, és készítette áldozatvállalásra. Az ő közbenjárásával és anyagi segítségével épült fel 1889-ben a zsadányi új iskola. Az iskolát a község önerőből képtelen lett volna létrehozni, hiszen annak megépítése 1500 forintba került, miközben a falu költségvetése alig haladta meg a 2000 forintot. 1892-ben Magyarországon a forintot felváltotta a korona, melynek váltási aránya: 1 forintért 2 korona járt. Tasziló 1906-ban Hazafelé című nagyméretű festményét 2000 koronára árazta be, vagyis régi magyar forint szerint 1000 forintos árat jelölt meg. Ha papírforma szerint számolunk, akkor elvileg két festmény eladásából finanszírozható volt számára az iskola megépítése, melynek költségeit azonban mégsem teljes egészében ő vállalta, ám kétségtelen tény, hogy azt anyagilag segítette. Erre utal majd az ünnepélyes átadáskor tett bejegyzés is a testületi ülés jegyzőkönyvébe, melyben Tasziló „buzgóságát és áldozatkészségét az egész község nevében méltányolták”, és elismerték a népnevelés ügyében tett erőfeszítéseit, valamint azt, hogy a felépült iskola Taszilónak „nem csak műízlését, de ismételt áldozatkészségét is bizonyítja”.⁵⁹

Hazánkban 1892-ben erősödött fel ismét a kisdedóvók és leánynevelő intézetek létrehozásának szándéka, melyet országosan szorgalmaztak az írás- és olvasási készség minél korábbi elsajátítása érdekében, illetve az intézményesített gyermeknevelés végett. Tasziló az ezt megelőző év decemberében már felvetette a kisdedóvó létrehozását Zsadányban, mint ahogy az az 1891. december 12-i képviselő-testületi jegyzőkönyvben olvasható. Ehhez képest a Károlyi-birtoknak számító Parádon csak másfél évtizeddel később veti fel Andrassy Katinka a kisdedóvó megalapításának szükségességét. Ha pedig azt is hozzátesszük, hogy emellett egy leánytanoda felépítését is szükségesnek tartotta, akkor érezhető, mennyire elkötelezett híve volt Almásy Tasziló az intézményesített népnevelés ügyének.

A Vallási és Közoktatási Magas Minisztérium ekkor már írásban is sürgette a zsadányi iskola megépítését, ám a községi elöljárók úgy vélték, „a községi iskola megépítése olyan legyőzhetetlen akadály, hogy az iskolának újból építése és a tanítói állás megszervezése

⁵⁹ MNL HML V-283/1.

ezidőszerint megoldhatatlan”. Így jutottak arra a gondolatra, hogy elég a régit kibővíteni, hiszen „a Zsadányhoz hasonló, sőt nagyobb községek is mind egy tanteremmel, egy nem önálló okleveles tanítóval vannak ellátva, ezért az iskola építése most lehetetlen”.

Fordulat következett be 1885 júliusában, amikor az iskola megépítésére a nagyfügedi plébános felajánlotta az egyházközséghez érkezett kegyadományokat, a község pedig a kézi és szekeres munkát. Az anyagi források biztosítását a község birtokosai, Almásy Tasziló, Bornemisza Pál és Schossenbergek Henrik vállalták. 1888. május 26-án végre megszületett a döntés, hogy az iskola a kántortanítói telken 6 ablakkal, 2 ajtóval 1500 forintért épüljön meg, a munkálatokat pedig egy nyolctagú bizottság vezényelje le. Tasziló ekkor javasolta, hogy az iskola alapítványi formában működjön, mivel ebben az esetben a fenntartási költség nem a községet terheli. Ügybuzgalmát mutatja, hogy vállalta, saját költségén körbekerítetteti az iskolát, a régi tanintézmény pedig „szolgálhatna a kántor használatára és a plébános szállóhelyéül”.⁶⁰

Az iskola 1889 nyarára készült el. Az augusztus 10-i testületi jegyzőkönyv megemlékezett arról „az áldozatkészségről és buzgalomról, melyet a képviselő-testület, de különösképpen gróf Almásy Tasziló úr a népnevelés elkötelezett híve tanúsított az új iskola létesítésénél. (...) Az új iskola szinte teljesen felépült, és kivétel nélkül nem hagy maga után.”⁶¹

A testületi jegyzőkönyv később az iskola megépítésének részleteire is kitért. Mint kiderült, gróf Almásy Tasziló buzgósága és áldozatkészsége szülte az iskolát azáltal, hogy „a község Almásy grófnak kezeihez fizetett 1500 forintot, melyből ő 500 forintot az egyházmegyei ájtatos pénztárnál elhelyezett gyümölcsöző tőkéül, a fennmaradó 1000 forintból pedig egy díszes és szilárd iskolát építtetett, mely nemcsak a gróf műízlését, hanem áldozatkészségét is bizonyítja”.⁶² A gróf anyagi áldozatvállalásán túl szervezőmunkájával és műízlésével érdemelte ki az előjárók elismerését.

Almásy Tasziló hamarosan új terveket szövögetett. 1891 áprilisában már egy kisdudoró megépítésére tett javaslatot, decemberben pedig egy leánynevelő felállítását szorgalmazta. A két új intézmény megépüléséhez a vályogtéglák saját költségén történő előállítását ajánlotta fel. A terv megvalósítása azonban csak telekcseré útján válhatott valóra. A képviselő-testület több alkalommal is tárgyalta az ügyet, többek között az 1894. április 10-én tartott rendkívüli képviselő-testületi közgyűlésen: „a csere egyezséget úgy Méltóságos gróf Almásy Tasziló úr, mint az előjáróság a képviselő-testület és a megye tekintetes Törvényhatósága utólagos jóváhagyása reményébe aláírták, s azt a most egybegyűlt képviselő-testületnek bemutatja (...) a mai naptól számított harminc nap elteltével egy újabb képviselő-testületi ülés egybehívását kéri. A bemutatott csereegység illetve a szerződés tárgyalásának határidejéül 1894. év május 14-nek délelőtt 10 órája tűzetik ki.”⁶³

A határozatban foglaltaknak megfelelően a képviselők május 14-én valóban ismét összeültek, hogy a harminc nap elteltével névszerinti szavazással döntsenek a végleges csereügyletről: „Előadó községi jegyző bemutatja (...) Méltóságos gróf Almásy Tasziló úr és a község előjárósága nevében Kocsis János jegyző Csintalan Antal bíró között – a község-

⁶⁰ MNL HML V-283/1.

⁶¹ MNL HML V-283/1.

⁶² MNL HML V-283/1.

⁶³ MNL HML V-283/3.

háza beltelkének és kétszáz négyszögöl szabad térnek Méltóságos gróf Almássy Tasziló úr tulajdonát képező belsőség és a mellette levő üres belsőség elcserélésére vonatkozó, valamint Méltóságos gróf Almássy Tasziló által Zsadány községben a tulajdonát képező beltelkei valamelyikén felállítandó kisededóvoda és elemi leánytanoda felállítása tárgyában a folyó év április 10-én létrejött csereegyezséget illetve szerződést. Előadja, hogy a mai gyűlés a folyó év április 10-én tartott testületi gyűlés határozata folytán hivatott egybe (...) A szavazatképesség megállapítása után az elnök felteszi a következő kérdést: Méltóságos gróf Almássy Tasziló zsadányi lakos az előjáróság nevében Kocsis János jegyző és Csintalan Antal bíró, mint cserélő felek között Zsadányon 1894. április 10-én létrejött csereegyezség, illetve szerződés elfogattassék-e vagy nem?⁶⁴ A jelenlévők igennel szavaztak.

Tasziló közben „dolgozott”. Engedélyt kért és kapott a gyümölcsöse kőfallal történő körbekerítésére, mert oda bejártak a kóbor kutyák, és több esetben még a kilövésüket is el kellett rendelni. Aztán rendezte birtokát, több kisebb telekcsereére is sor került. Nagylelkűen kifizette 1894-ben hat évre előre az iskola épületének és berendezésének tűzbiztosítását, amiért a testület hálás volt neki. Aztán egyezség született arról, hogy az egyik kocsmát átengedik a kisededóvó megépítése érdekében a grófnak, sőt azt is engedélyezik, hogy „Almássy Tasziló gróf úr 50 ezer, azaz ötvenezer vályogtéglát saját költségére kivegyen a temető alatti gödrösből, a saját telkén felépítendő Mária Tanoda céljaira”.

Közben a testületi tagoknak kétsége támadt, vajon elkészülnek-e az ígért létesítmények. Az 1895-ös évben többször is megfogalmazódik azon aggodalom, ha a nevezett intézmények nem készülnek el, akkor szükség lesz egy második tanteremre és egy második tanítóra, márpedig ennek költségeit a falu nem tudja viselni. Ellenben ha a kisededóvó és a tanoda elkészülnek, akkor felmentik a községi előjáróságot a második tanterem megépítése alól. A félelem olyan erővel csapott fel, hogy írásban rögzítették: „nem látnak semmi biztosítékot arra, hogy a 120 leány befogadására alkalmas tanoda elkészüljön”. A fehér füst végül 1895. augusztus 17-én felszállt: az épület elkészült, sőt Tasziló 500 forintot helyezett kilátásba egy új községháza megépítésére.

Az új század első évtizedeiben a községi előjárók előtt új feladat tornyosult. A jegyzői lak megépítése 1904-re sürgetővé vált, ám a település teherbíró képességét ez a beruházás is meghaladta. Az előjárók többször is megkeresték Almássy Taszilót, hogy adja el a községnek a Halasy-féle házat és beltelket. A tárgyasok azonban megrekedtek, „miután gróf Almássy Tasziló úr a Halasy-féle házat és beltelket a megajánlott 12.000 koronáért úgy hajlandó a községnek eladni, hogy neki az új községházra nézve minden kötelessége, minden hozzájárulása és megadóztatása megszűnjön”.⁶⁵ A képviselő-testület erre a megoldásra nemmel szavazott. A községházát és a jegyzői lakot végül csak átalakították és bővítették.

A népoktatás ügye a növekvő gyermeklétszám miatt csupán egy évtizedig volt nyugvóponton. 1909-ben Hellebronth Béla országgyűlési képviselő indítványozta az iskola bővítését, melyet Almássy Tasziló ismét támogatott. Ám ekkor már elterjedt a hír a faluban, hogy Tasziló gróf költözni készül. E tény pedig csapást jelentett az egész falura nézve.

⁶⁴ MNL HML V-283/3.

⁶⁵ MNL HML V-283/3.

1909. március 26-án a képviselő-testületi ülésen Fodor István képviselő indítványozta, hogy „miután gr. Almásy Tasziló úr a községből, illetve Magyarország területéről is végleg el fog költözni, tekintve, hogy a községgel oly sok jót tett hogy azokat meghálálni alig lehet, ezért adjon a képviselő-testület örökös díszpolgári címet méltóságos gróf Almásy Tasziló úrnak”. A testületi tagok egyhangúan úgy határoztak, hogy „gróf Almásy Tasziló elévülhetetlen és fel nem sorolható érdemeinek elismeréséért örökös díszpolgárnak ezennel megválasztja, s utasítja az elöljáróságot, hogy ezen határozatot gr. Almásy Tasziló úrhoz eljuttassa”.⁶⁶

Tasziló az elismerést, melyet soha addig még nem adományozott a testület, 1909. március 29-én kapta meg, s azonnal válaszolt: „A Tisztelt Képviselőtestület mai becses levelét és megtisztelő »Határozatát« nagy örömmel és őszinte köszönettel vettem. Kérem az abban kifejezett jóindulatot irányomban folytatólag gróf Almásy Dénes úr ő méltóságára egész bizalommal átruházni szíveskedjenek – ez legnagyobb örömömre szolgálna. Isten áldását Zsadányra szívem mélyéből mindig óhajtom és kérem.”⁶⁷

Tasziló ezzel az elegáns levéllel búcsúzott a falutól. Az okokat pontosan nem tudni, ám lányai ekkor már mind férjnél voltak, s feltételezhető, hogy ő követte a legidősebbet, Annát, aki 1967-ben Hallstattban halt meg, ahogy fél évszázaddal korábban apja is. Tasziló az elöljáróság jóindulatába ajánlotta Almásy Dénest, így a birtok továbbra is részét képezte az Almásy-vagyonnak.

Egy régimódi főnemes portréja

Sajtófigyelem, mentelmi botrányok, ugyanakkor Zsadány elöljáróitól díszpolgári elismerés és köszönőszavak teszik ellentmondásossá gr. Almásy Tasziló portréját. Ki volt ez a zsadányi gróf, akire ennyi figyelem irányult, holott legnagyobb érdeme az volt, hogy pályája Munkácsy Mihályéval együtt indult?

Aligha tévedünk nagyot, ha azt állítjuk, Almásy Tasziló személyiségében testsült meg a idealisztikus magyar főnemes mentalitása. Azé a főnemesé, akit neveltetése, családi identitása kötelezte arra, hogy művelt, sokoldalú világfiává váljon, s ezt családi kapcsolatrendszerében is érvényesítse. Bár vagyona alapján 1908-ig tagja volt a főrendiháznak, a politika iránt semmi érdeklődést nem mutatott. Öntörvényű, rangjával járó előjogait minden körülmények közt érvényesítő főúr volt, aki viszont nem feledkezett el arról a kötelességéről, hogy alattvalóinak sorsa iránt jobbító szándékot mutasson. Ahogy egy évszázaddal korábban a szomszédos Boconád oktatásának ügyét az ottani földbirtokosok, a Szeleczykék vállalták fel, úgy a XIX. század végén Tasziló is hajlandóságot mutatott arra, hogy az egykori Almásy-birtokból faluvá fejlődött Zsadány oktatásának fejlesztésében szerepet vállaljon. Vagyis „birtokosi kötelességét alattvalói iránt” gyakorol-

⁶⁶ MNL HML V-284/4.

⁶⁷ MNL HML V-283/4.

ta, még akkor is, ha a polgárosodás évtizedeiben ez a magatartás már kissé ódivatúnak és idejétmúltnak hatott.

Birtokait nem gépesítette, bár az is igaz, hogy földjeinek nagysága egyébként sem tette volna lehetővé, hogy eredményesen bekapcsolódjon az árutermelésbe. Ez a vagyoni helyzet, továbbá az életvitelével járó kiadások megpecsételték sorsát.

Művészi pályájának indulása, Munkácsyval való személyes ismeretsége nagy presztízst biztosított neki a századvég társadalmában, mely Munkácsyra mint a magyar festészet ikonjára tekintett. Közepes, mondhatnánk műkedvelő festő, mint e korban oly sokan, ám a düsseldorfi évek emblematikusan kötődtek nevéhez.

Abban a korban, amikor az ősiség törvénye már egy fél évszázada a múlté, amikor Bécs és Budapest világvárossá válik, amikor a polgári öntudat egyre erősödik, amikor az irodalmi szalonok és kávéházak kedvelt témája a dzsentriféletmód s mentalitás pellengérré állítása, ő vidéki birtokán úgy él, mint egyfajta középkori földbirtokos. Az ország legvagyonosabb főnemeseivel együtt még tagja a felsőháznak, de a politikai iránt azonban már semmi érdeklődést nem mutat.

Személyében egy olyan főnemes alakja rajzolódik ki, aki minden bizonnyal ikonja egy letűnőben lévő kornak.

Tasziló ennek a világrendnek a végét már nem éli meg, hiszen az első világháború második évében meghal. Alakját, nevét ma már semmi nem jegyzi, bár a közreműködésével épült, műízléséről tanúskodó tarnazsádányi iskola ma is áll, a faluban emléktábla nem jelzi, hogy egykor díszpolgárjukká választották a nagytermészetű, a helyi közélet iránt érdeklődést mutató grófot. Apró adósság. De adósság.

Felhasznált irodalom

- B. Gál Edit: Az Almásyak birtoklása Heves és Külső-Szolnok vármegyében a XVII-XVIII. században. = *Agria* 41. Az Egri Múzeum Évkönyve. Szerk.: Petercsák Tivadar–Veres Gábor. Eger, 2005. 217–250.
- Bán Péter (szerk.): Heves megye történeti archontológiája (1681–)1687–2000. = *A Heves Megyei Levéltár forráskiadványai* 14. Eger, 2011.
- Csiffáry Gergely – B. Huszár Éva: Heves megye II. József kori katonai leírása (1783–1785). Szerk: Bán Péter, Csiffáry Gergely. Eger, 1999.
- GAZDACZÍMTÁR II. = A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája. Budapest, 1897.
- Gudenus János József: A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája. Budapest, 1990.
- Halász Gábor (szerk.): *Justh Zsigmond naplója*. Budapest, 1941.
- Hazslinszky Tamás: A Baradla-barlang 19. századi nevezetes látogatói = Érc- és Ásványbányászati Múzeumi Füzetek 33. Rudabánya, 2004.
- Kempelen Béla: *Magyar nemes családok I.* Budapest, 1911.
- Nagy Iván: *Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. I. Pest, 1857.
- Orosz Ernő: *Heves és volt Külső-Szolnok egyesült vármegyék nemes családjai*. Eger, 1906.
- Voit Pál: *Heves megye műemlékei I.* Budapest, 1969.